

Ціна: 3 кор.

ШЛЯХ ДО КАТАСТРОФИ

Події в Рівнім. Повстання отамана Оскілка.

Хай живе Самостійний Український Нарід — правдивий господар на своїй землі!

Хай живе всевітнє визволення поневолених націй!

Хай живе всевітнє визволення праці від влади капітала!

1920.

ВІДЕНЬ — КИІВ.

Накладом Української Партії Самостійників-Соціалістів (У. Н. П.)

З друкарні Мехітаристів у Відні, VII.

Події в Рівнім. Повстання отамана Оскілка.

Події в Рівнім з 1. до 29. квітня 1919. року і досі не представлені українському громадянству в правдивому освітленні.

Се спричинили з одного боку брак свободи слова і преси на Великій Україні, жорстокі переслідування всіх инакше думуючих в часи влади головного отамана Петлюри, — з другого боку небажання правдивим описом подій здескредитовати тих, що були на чолі влади Української Народньої Республіки в трагічний для неї момент, і тим не зашкодити загальній українській справі.

* * *

Отаман Оскілко.

Для належного освітлення Рівенського повстання необхідно сказати де-кілько слів про особу Оскілка і його попередню громадську діяльність.

Початок великої Російської революції 28. лютого 1917. року застав Володимира Оскілка в м. Тулі офіцером Російської армії.

Підчас революційного Російського перевороту Оскілко приймав діяльну участь: з волі революційного Тульського робітництва і війська він став Губернським Комісаром Тимчасового Російського Уряду в м. Тулі. Але незабаром Оскілко переїхав на Україну, на рідну Волинь прийняти участь в боротьбі Українського народу за його незалежність.

За часів Центральної Ради Оскілко був командантом м. Рівного (і повіту), де були величезні склади військового майна на мільярди карбованців.

Коли німці прийшли на Україну, вони в першу чергу почали вивозити до Німеччини військово майно. Оскілко на уряді команданта уперто боронив військово майно У. Н. Рес-

Увага: В цій брошюрі назви політичних партій скорочені заголовними літерами.

С.-Д. — соціалдемократи.

С.-Р. — соціалісти-революціонери.

С.-С. — самостійники-соціалісти.

С.-Ф. — соціалісти-федералісти.

Н.-Р. — народні республіканці.

публіки і за те був німцями усунений з посади, посажений в тюрму.

Пановання гетьмана Скоропадського він перебув в тюрмі серед найтяжших умов: до сього причинилися місцеві дідичі, які були на його лихі за попередню його громадську діяльність.

Повстання Директорії 15. листопада 1918. року.

Коли розпочалось повстання проти гетьмана Скоропадського і повставший нарід визволив Оскілка з тюрми — останній бере провід над повстанцями і в короткім часі розбиває гетьманські війська, перемагає і роззброює німецькі залоги на Волині. В короткім часі Оскілко з своїми повстанцями заняв Новоград-Волинський, Овруч, Коростень, Мозирь, Житомир, Бердичів, Козатин, Шепетівку, Староконстантинів і підійшов аж до Києва. Ціла Волинь, Західна Київщина, південна Мінщина, Ковельщина, північне Поділля — вся ця велика територія була занята військами Оскілка, які числили понад 100.000 душ і творили 3 корпуси.

Револуційна воля українського народа і повстанчих військ зробили Оскілка командуючим армією північного фронту, а не призначення з гори . . .

Оскілко посідав не аби-які організаційні здібности: його оточували співробітники з талановитих військових фаховців. Шефом штабу північної армії був генерал Агап'єв, по загальному признанню — один з найбільше талановитих російських генералів.

Ці фаховці організували Оскілковську армію по взірцям звичайних регулярних армій. Мирне населення на території військ Оскілка почувало себе безпечним що до свого майна і життя, бо всякий бандитизм, з якого боку він не був, карався тут без милосердя. Єврейське населення не раз посилало Оскілкові делегації з подякою за спокій і порядок.

При захопленні великої території попали до рук Оскілка величезні скарби, але він чесно все те передав до розпорядку Верховної Влади, жив на платню за службу, був незаможним, таким і зостався: революція його не збогатила.

Провідники повстання Д-р Луценко. Полковник Болбачан, Олександр Шаповал т. и.

Одночасно з подіями на Волині полковник Болбачан захопив Харківщину і Полтавщину, Д-р Луценко з своїми військами заняв Херсонщину і дійшов до Одесси, Григорів захопив Катаринославщину. Січові Стрільці в Білій Церкві, одушевлені Січовою полковою Радою, заняли всю східну Київщину,

розвернулись в корпус, поповнивши його місцевим населенням і підступили під Київ. Січові Стрільці перші повстали проти Скоропадського, отже їм належить честь першого гасла до повстання¹.

Після здобуття Києва і завоювання цілої України військами Директорії — військова справа на Україні виглядала так:

Лівобережним східним фронтом командував полковник Болбачан, північним (Волинським) фронтом — Оскілко, Холмсько-Галицьким фронтом — Олександр Шаповал, південними військами на Херсонщині — Д-р Луценко, на Катаринославщині — Григорів.

Найсильнішою з усіх цих військових² груп була група північного фронту Оскілка. Але не довго радів український нарід з приводу своєї перемоги. Ті активні військові елементи, що організували і виграли повстання, були згодом усунені від впливу і будови української армії, і військова справа на Україні перейшла до інших рук.

Головний штаб військ Республіки (Начальну команду військ) організовано ніби навмисне так, аби допровадити справу до сумного кінця. Шефом штабу і його помішником були призначені Тютюник і Мельник — люде молоді, недосвідчені, без належної військової освіти; кождий з їх хіба що з'умів би керувати сотнею. В головнім дієвим штабі було багато старшин росіян, вороже настроєних до України, були там і зрадники, прихильники большевиків, але величезна більшість Петлюрівського штабу (він мав до 1000 душ) — то були ні до чого нездатні трутні, що шукали тут собі забезпеченого і вигідного життя. Це кубло трутнів пожерало сотні мільонів карбованців.

Головний Отаман Петлюра мав слабкість призначати на відповідальні посади корпусних, дивізійних командирів, навіть на командирів армій — своїх улюбленців, зелених молодиків з прапорщиків, що з охотою всяке його слово і вчинок виславляли під небеса, а усував поважних роками і досвідом, шануючих себе військових фаховців: генералів, полковників, які не раз доказали свою відданість Україні.

Нема чого дивуватися, що Головний Отаман Петлюра не з'умів притягти до праці в Головнім дієвим штабі відповідний елемент і обсадити відповідальні посади на фронті і в тилу достойними людьми.

Сам Петлюра — людина цивільна, невійськова, в військовій

¹ Дрібніших повстанчих отаманів наводити не будемо.

² Роль партії Самостійників-Соціалістів (У. Н. П.), до якої належала більшість військової старшини до головнокомандуючого включно, що проводили повстання проти Гетьмана Скоропадського, на Україні усім відома і всіма визнана.

справі не мав найменшого розуміння, невеличка семинарська освіта не дала йому широкого світогляду, що дуже допомагає орієнтуватися у всяких обставинах. Його дореволюційне скромне життя маленького бюрового зарібника не давало йому змоги добути досвіду в політично-державній роботі взагалі.

Наслідки вищезгаданої організації військової справи на Україні були видні з гори.

Коли московські большевики розпочали по всьому українському фронті сильну загальну офензиву, малочисленні війська полковника Болбачана перед вдсятеро дужчим противником відступали поволі до Дніпра.

Петлюра усунув полковника Болбачана, а його місце заняли особи без елементарної військової освіти і досвіду. Військо лівобережного фронту почало розсипуватись і тратити свою боездатність. Військо Григор'єва (с. р.) перейшло до большевиків.

Центр українського війська майже без бою відступив з Києва до Казатина і Винниці, а далі тікав панічно через Жмеринку, Проскурів, Волочиск до Галичини вкупі з усіма штабами і міністерствами.

Південне крило українського війська, між иншим запорожський корпус¹, одішло до границь Румунії і роззброїлося.

Тільки одна північна група військ Оскілка не тільки відбила наступ большевиків, не тільки не втратила своєї території, але відігнала московських большевиків аж під Київ.

Гуманне поводження до полонених большевиків довело до того, що Оскілкові передалась ціла большевицька Тульська дивізія, яка по реорганізації під українською командою пішла охоче вкупі з українським військом проти большевиків.

Після сего війська Оскілка уже в триумфі йшли до Києва. Большевицькі полки здавались оден за другим. Це навіть почало непокоїти українські кола, щоб московські союзні війська не перевищили врешті числа українських військ. Але росіяне радо бились поруч з українцями, бо були певні, що українські війська, визволивши Україну, допоможуть росіянам скинути у них дома ярмо большевиків.

Тоді в це не тільки всі вірили, але були сього певні.

В початку квітня 1919 року війська Оскілка були уже під Києвом, передові конні роз'їзди були уже коло передмість Києва, з боку Святошина.

Так виглядала військова справа на Волинському фронті 1. квітня 1919. року, коли українські війська на всіх инших

¹ Командиром запорожського корпусу Петлюра призначив Волоха, простого повстанця, якій зруйнував цей колись славний, грозний навіть для німців, запорожський корпус.

фронтах були розбиті московськими большевиками і недобитки їх тікали до Галичини.

Під охорону військ Оскілка тікали члени Директорії, Головний Петлюрівський Штаб, що розгубив усі свої війська, інші штаби, міністерства, центральні комітети українських партій, отамани без військ і т. д.

Але надіям українських патріотів — увійти в Київ ще до Пасхи — не судилось здійснитись: ті, що згубили всі інші fronti, приїхавши на Волинь, знищили і Волинський фронт.

Списати правдиво, як це все сталося, буде й головним завданням цієї брошури.

Політична атмосфера Наддніпрянської України перед повстанням отамана Оскілка.

Перед повстанням отамана Оскілка політична атмосфера на стільки була напружена, що всі передчували грозу.

Українське громадянство нічого не знало про ту грозу (Див. ч. 30. Українських Вістей), яку зробили члени Директорії: Петлюра і Андрій Макаренко з організаторами Каменець-Подільського повстання проти Директорії 22. марта с. р., а не знали тому, що вищезгадані члени Директорії зробили це самочинно, без відома інших членів Директорії: Д-ра Андрієвського, Д-ра Петрушевича і проф. Швеця, а також без відома кабінету Міністрів і державного Секретаря. Це був вчинок не тільки не конституційний, а початок державного перевороту.

Отже українське громадянство було дуже здивовано, коли прийшов до Рівного спеціальний потяг з учасниками Каменець-Подільського перевороту з Мазепою, Романченком і Аркадієм Степаненком на чолі, і коли ці особи були з пошаною прийняті і приміщені Г. Отаманом Петлюрою.

Це були рештки центральних комітетів укр. с.-демократів і укр. с.-революціонерів¹, ще ще тяглись за Директорією².

Таке відношення до організаторів Каменець-Подільського повстання було тим дивнійше, що члени Президії Трудового Конгресу винесли рішучий осуд Каменець-Подільській авантурі С.-Р. та С.-Д., назвали ініціаторів цієї справи авантюристами, достойними ганьби. Ця постанова Президії Трудового Конгресу в свій час була видрукована в укр. газетах.

¹ Власне центральних течій У. П. С.-Д. і У. П. С.-Р.

² Як відомо, величезна більшість членів цих партій та їх комітетів перейшла до московських большевиків під владу Троцького ще в Києві, а потім в Винниці.

Г. отаман Петлюра скликав нараду¹ усіх українських партій в справі утворення нового кабінета 5.—6. квітня 1919. р. Члени Центральних комітетів С.-Р. і С.-Д. виступили з домоганнями: 1. Зміни складу Директорії². Мали залишитись в новім складі Директорії зі старого складу тільки Петлюра і Андрій Макаренко, інші 3 члени мали бути замінені новими з С.-Д. і С.-Р. 2. Утворення нового ліво-соціалістичного кабінету з партії С.-Д. і С.-Р. 3. Замирення з моск. большевиками.

На цій нараді представники С.-Р. і С.-Д. трималися зухвало, свої домагання ставили ультимативно і виводилися некоректно з представниками інших партій та з членами Президії Трудового Конгресу, на уступки не йшли, і нарада партій скінчилась нічим.

Після вишезгаданої наради члени Директорії: Петлюра і Андрій Макаренко доручили скласти новий кабінет міністрів лівому соціал-демократу Мартосу³, який і склав його з С.-Д. і С.-Р., а позаяк у С.-Д. і С.-Р. власних сил для обсаження усіх портфелів не було, то послали людей на чолі з Романченком⁴ шукати собі міністрів-однодумців в Галиччині.

Новий кабінет міністрів був підписаний членами Директорії Петлюрою і А. Макаренком, при чому Петлюра підписався як голова Директорії⁵, а Андрій Макаренко, як секретарь.

Кабінет Остапенка, не зважаючи на наказ Г. Отамана Петлюри, нездавав справ кабінетові Мартоса, бо рахував цей кабінет, затвержений 2-ма членами Директорії — незаконним⁶.

Була зроблена спроба утворення штучного кворума Директорії. Г. Отаман Петлюра запрохав члена Директорії Д-ра Ан-

¹ Як потім оказалось, справа нового кабінету Мартоса була ухвалена з гори, і нарада ця скликалаь про людське око.

² Склад Директорії був утворений революцією та затвержений Трудовим Конгресом і по конституції не підлягав зміні до нових зборів Трудового Конгресу.

³ Особи, дуже непопулярній на Україні, а надто за кордоном, за його славнозвістну реквізіцію золота і дорогоцінностей у всіх Київських ювелірів. Інші члени нового кабінету були або особи, невідомі широкому загалу, як напр. Черкаський, Шрамченко, Лизанівський та інші, або особи, що зажили собі перед тим сумної слави; напр. Микола Ковалевський (відома усім справа з 5 мільонами карб.). З погляду ділового — новий кабінет складався з осіб, цілком не підготованих на керманичів державної роботи, а надто творчої.

⁴ Романченко — людина без жадної освіти з самих низів суспільства, був дрібним поліційним агентом по переведенню політичних трусів у Винниці.

⁵ Відомо, що після виходу з складу Директорії Винниченка, новий голова не був обраний; після постанови Директорії — члени Директорії головували по черзі.

⁶ Кабінет Міністрів Остапенка зробив це після наради з Центральним Комітетом партії Самостійників-Соціалістів, який запевнив кабінет міністрів, що ця його постанова буде підперта військовою силою.

дрієвського на нараду до Здолбунова, але той відповів, що бути присутнім на нараді в справі утворення нового кабінету без скликання усіх членів Директорії — він вважає для себе неможливим.

Повідомляючи інших членів Директорії про кабінет Мартоса, Г. Отаман Петлюра телеграфував Д-ру Петрушевичу і проф. Шевцеві, що новий кабінет-коаліційний, зложений з представників українських партій, по загальній згоді партій, при чому в наведеному в телеграмі списку ради Міністрів були названі 4 Самостійники-Соціялісти, 1 соціяліст-федераліст. Всі особи поставлено в список без їх власної згоди і згоди їх партій.

Довелось Г. Отаману Петлюрі добувати третій підпис під списком нового кабінету і викликати для цієї справи члена Директорії Швеця, що пробував тоді в Галичині, та їхати самому до Бродів.

Члена Директорії Швеця, поставленого соціал-революціонерами, останнім таки пощастило, хоч і з великими труднощами, умовити дати підпис під новим кабінетом. Члени Директорії: Д-р Андрієвській і Д-р Петрушевич своїх підписів не дали. Загального зібрання членів Директорії в справі утворення нового кабінету не було. Ці факти з непереможною логікою доводять, що в Наддніпрянщині творилася, очевидно, свідомо диктатура Центральних Комітетів С.-Д.¹ і С.-Р. через Диктатуру Г. Отамана Петлюри.

В безперемонний спосіб усувались від державної роботи і впливу особи, негідні Петлюрі і підтримуючим його партіям С.-Д. і С.-Р. Директорія фактично перестала існувати.

Таким чином були брутално потоптані основи народоправства; була порушена конституція Верховно Української Влади, що була затвержена Трудовим Конгресом; від державної праці на Наддніпрянщині були усунені члени Директорії: Д-р Андрієвський і Д-р Петрушевич. Директорія стала фікцією, непопулярні і навіть невідомі широким народним масам члени Директорії: Андрій Макаренко і Швець були тільки підголосками Петлюри, який фактично став Диктатором тієї невеличкої частини Наддніпрянщини, що ще належала до У. Н. Р.

Але Г. Отаман Петлюра задовольнявся тільки зовнішньою пошаною, задовольнявся військовими парадом і політичними банкетами, а фактично диктатуру взяли до своїх рук Центральні Комітети соціялістів-революціонерів і соціал-демократів.

І став на Україні державний устрій: не то військова диктатура, не то олігархія а просто деспотія невідповідальних елементів.

¹ Власне центральних течій У. П. С.-Д. і У. П. С.-Р.

Жадно ухопились ці невідп'ядальні елементи до державного гроша. Світ ще ніколи не бачив та певне і не побачить такої оргії марнотратства, хапунства, а то і отвертого грабівництва державних грошей, скарбу і народнього добра, що робили українські псевдосоціалісти. Вчашні жебраки ставали міліонерами.

Відомо, що перед самим утворенням нового кабінету міністрів, Центральні Комітети партій Самостійників-Соціалістів та Соціалістів-Федералістів сповістили телеграфічно Петлюру, що вони до нового кабінету, утвореного в такий неконституційний спосіб, по проекту С.-Д. і С.-Р., своїх членів не дають.

Може отаманом Петлюрою і кермовало почуття зробити як найліпше, проте вищезгадана неправдиво складена телеграма до членів Директорії: Проф. Швеця і Д-ра Петрушевича уважалась українським громадянством як умисний намір одурити відсутніх членів Директорії та українське громадянство мнимою коаліційністю кабінета, трактовалась як політичне ошуканство, що ще більш згущало атмосферу і розпалювало страсти.

Усім стало ясно, що С.-Д. хотіли за всяку ціну захопити владу, знищити силу опозиційних партій, не рахуючись ні з якою етикою, і знаряддя цього зробили свого партійного члена Петлюру. С.-Р. помогали С.-Д. за поділ влади.

Звичайно члени партії С.-С. одмовились від навязаних їм міністерських портфелів, а партія С.-Ф. від державного секретарства.

Коли приступив до влади новий, уже цілком лівий кабінет міністрів, був заведений цілковитий терор проти инакше думаючих. Почалася правдива оргія сваволі і насілля. Особливо в цій справі відзначався міністр справ внутрішніх Мазепа (С.-Д.) і військовий міністр Сиротенко (С.-Р.). Штати контррозвідки були збільшені; усю свою енергію контррозвідка направляла не проти ворогів українського народу, а проти українських партій, що стояли в опозиції (С.-С., С.-Ф. і и.), а надто проти партії С.-С., як партії реальної військової сили. Петлюрівська контррозвідка перетворилась на зразок большевицької чрезвычайки.

Центральний Комітет партії С.-С., при участі С.-Ф. і и. організував видання щоденної газети „Українська Справа“, аби дати правдиве освітлення останніх кошмарних подій українському громадянству, принаймні його про все повідомити. Але газету „Українська Справа“ було закрито після першого числа по наказу отамана Петлюри.

Організовану в слід за сим нову щоденну газету „Українське Діло“ було також закрито з першого числа, типографію опечатано, а редакторів наказано заарештовати.

Центральний Комітет партій С.-С., С.-Ф. і Н.-Р. послали по телеграфу протест отаману Петлюрі, але протест лишився без наслідків. Огже опозиції закривали рота в спосіб, якого не уживав навіть зрадник Скоропадський.

С.-Д. і С.-Р. забули про все: і про фронт з большевиками та поляками і про Україну, аби тільки удержатися при владі і знищити опозицію. В Центральних Комітетах опозиційних партій говорилось, що уряд Мартоса має заарештовати усіх впливових членів опозиційних партій. „Справа“ дійшла до того, що до вагону, де жили члени Центрального Комітету партії С.-С., був підведений вагон зі знаряддями і запалений. Енергійними мірама усунено страшну небезпеку.

А справи на фронті усе гіршали та гіршали. В президії Трудового Конгресу розглядалась справа з приводу того, що на військовій нараді, скликаній отаманом Петлюрою, новий військовий міністр Сиротенко (як говорилось в докладі) вкупі зі своїми однодумцями, які складали половину членів наради, висловився за ліквідацію східного, себто Волинського фронту.

Опозиційні українські партії стурбовались; підозріння, що новий кабінет замирить з московськими большевиками ціною втрати української державности, навірнули реальних форм. Стали називати кабінет Мартоса — кабінетом ліквідації східного фронту і заразом України.

Головний штаб дієвої армії, прибувши з Волочиска до Рівного, втручався до роботи штабу північного фронту і псував справу. Війська північного фронту, що стояли уже під Києвом і готувались їсти пасху в Києві, мусіли цофнутись аж геть за Коростень і Новоград-Волинський завдяки безглуздим розпорядженням головного Петлюрівського штабу дієвої армії і самого Петлюри.

Військові українські кола почали хвилюватись. Явна гибель Волинського, а значить і останнього українського фронту наближалась швидкими кроками. Новий (лівий) кабінет уважався безпосередньою причиною національного нещастя, що насувало, причиною національної гибелі. Росло загальне незадоволення, клекотіло, як в казані. Близився стихійний вибух і він стався... 28. квітня спалахнуло повстання Оскілка.

Чого домогався отаман Оскілко¹.

1. Доскликання Всенародніх Українських Зборів, себ-то Всеукраїнського Парламенту (після визволення України від наїзду чужинців) з пра-

¹ Джерела: послані Оскілком телеграми і радіотелеграми до Уряду Західної Области У. Н. Р., видані ним відозви до населення, до пародних управ, до селянства, до урядовців, та инш.

вами Зборів Установчих, тимчасовим президентом Української Народньої Республіки мусить бути голова Національної Ради Гал. України і член Директорії: Д-р Євген Петрушевич, якому на час національної небезпеки надати всю повновасть. Зробити се повинна сама Директорія і президія Трудового Конгресу.

2. Негайно скасувати головний штаб армії і доручити головнокомандуючому галицької армії Омеляновичу-Павленку і його штабу керувати усіма військами Соборної України для об'єднання бойового фронту і взагалі засобів оборони.

Підстави:

а) Головний штаб дієвої армії втратив майже без бою усю Лівобережну Україну, покинув без бою Київ, дозволив ворогу розломити наш фронт на дві частини, втратив звязок з південним українським військом, яке мусіло йти в Румунію і там роззброїтись, панічно тікав (і сим наводив паніку на війська) до Винниці, Жмеринки, Проскурова і Волочиска, і врешті, розгубивши майже усі війська переїхав на Волинь, на територію військ командуючого північним фронтом Оскілка (який не тільки був звільнив від ворога цілу Волинь, але одігнав його аж під Київ), аби і тут повторити свою руйнуючу роботу.

б) В Головному штабі дієвої армії були зрадники: оперативним відділом армії відав російський полковник Капустинський, переписку котрого з московськими большевиками перехопив Оскілко (вже після того, як большевики взяли Проскурів).

в) Начальником Головного штабу дієвої армії була людина дуже молода (сотник Мельник) без належної військової освіти, абсолютно не освідомлена в штабній роботі, яка не зуміла уберегти штаб від просякнення туди зрадників та нездібних людей.

3. Члени Директорії Петлюра і Андрій Макаренко¹, як люде цивільні, невійськові, в військових справах некомпетентні, мусять усунутись від керування військовими справами.

4. Негайно усунути лівий, незаконно утворений кабінет міністрів (з осіб, які брали участь в Каменець-Подільськiм повстанні проти директорії) і утворити коаліційній кабінет міністрів з усіх українських партій, як наддніпрянських, так і галицьких для консолідації усіх українських сил.

¹ Петлюра військовим ніколи не був, в часи великої війни служив в Земськiм Союзі; член директорії Андрій Макаренко був до революції дрібним агентом на залізниці і так само не є військовою людиною.

Увага:

Як відомо, жадна з українських політичних партій участі в перевороті не брала, це було типове українське *pronuntiamento*, але *pronunciamento* українських патріотів, які в свій час робили і перевели повстання проти гетьмана Скоропадського.

З цих даних видно, що акцію Оскілка можна розглядати і судити з усіх боків, рахувати шкодливою, чи корисною для України з огляду на момент, який переживала тоді Україна, але не можна рахувати вчинок Оскілка і його спільників чорносотенним, реакційним, зрадницьким, як це хотіли зробити ліві українські партії С.-Д. та С.-Р., аби побити свою політичну опозицію — партії С.-С., С.-Ф. і інші.

Повстання отамана Оскілка.

Повстання вибухло раптом, несподівано не тільки для сподвижників Оскілка, а навіть для його самого. Хоч обурення військових кол проти штаба Петлюри було величезне, але про бунт ніхто й не думав: вся енергія була направлена на те, аби переконати Петлюру перепинити руйнуючу роботу головного штабу.

Оскілко не раз їздив до Петлюри в цій справі, доводив, писав доклади і листи, що коли піде так далі, то протягом 2—3-х тижнів вся Волинська територія буде втрачена, східний фронт буде ліквідований і доведеться шукати захисту в Галичині (так воно й сталося).

Але то все було на марне: Петлюрівський штаб і кабінет Мартоса впливали дужче.

Справа погіршувалась тим, що Оскілко по своїм переконанням не хилився ні до С.-Д. ні до С.-Р., а до партії С.-С.¹

Успіхам Оскілка, який в час загальної паніки на всіх фронтах не тільки встиг з'організувати правильну і дисципліновану армію, але і одігнати ворога аж до Києва, звоювавши велику територію — стали заздрити.

Ходили чутки, що Петлюрі нашептували про Оскілка і про його заміри все, що тільки могла вигадати зла воля: Уже були пущені в хід інтриги, щоб не допустити, аби Оскілко зі своїми військами увійшов до Києва, аби йому не припали лаври визволителя України.

А було чого і заздрити. В той час вся Україна дивилася на Оскілка з подякою: до його на Волинь тікали штаби, отамани, що розгубили свої частини, тікали міністерства, тікало все, що було свідомим на Україні.

¹ Більшість військової старшини або була непартійною або хилилась до партії С.-С.

Кожному було ясно, колиб Оскілко не зберіг своєї території, а утратив би її, як інші отамани, справа України була б скінчена, скінчена була б справа Петлюри і всіх, іже з ним. Всі вони мусіли би прїхати з Волочиска просто під захист Галичини в скромній полі наддніпрянських емігрантів.

Ворожі нашіптування на Оскілка зробили своє. Очевидно було ухвалено позбавитись Оскілка за всяку ціну. Але Оскілко мав довірря в народніх масах і у війську, отже треба було робити діло обачно.

Петльюрівський штаб почав потроху переводити в своє розпорядження резерви, що були в розпорядженні Оскілка, аероплани, броневики; серед війська була розвинена С.-Р. і С.-Д. шалена агітація проти Оскілка і С.-С. взагалі.

Було привезено до Рівного до 300 жандармів з Галичини і поставлено під відповідну команду. Вірні Оскілкові полки переводились як найдалше від нього. Товариші Оскілка попереджали його про всі ці заходи, казали, що його ранійше мають обеззброїти, попсувати репутацію, а потім що найменше усунути, а то і заарештувати.

Але Оскілко на такі ради не звертав уваги. Він вірив Петлюрі, вірив, що Петлюра, будучи сам патріотом, сього не зробить.

Всі знали, що в часи повстання проти гетьмана Скоропадського, він, Оскілко, взяв провід повстання на рідній Волині, з'організував з повстанців велику армію, взяв Рівно, Бердичів, Житомир побив гетьманців, розброїв німців і послав війська для здобуття Київа. Вся Україна гомоніла про молодого українського орла.

Але довірчива душа молодого отамана помилилася. Вороги його були хитрійші його... Врешті противники Оскілка цілком підготувались і вибраний день для удару.

Оскілко, нічого не підозріваючи, виїхав на фронт в якесь загороджене місце. Через де-кілька годин після його від'їзду приїздить до Рівного. Петлюра, покликав де-кого з військової старшини, говорив з ними і передав військовому міністру Сиротенку наказ про звільнення Оскілка і про передачу командування російському генералу Желиховському. — Після цього доручення зараз й від'їхав.

У вечорі того дня, о 8-ій годині, коли вже стемніло, приїздить Оскілко з фронту... читає наказ про своє увільнення і про негайний виїзд до Здолбунова для оправдання з приводу своїх вчинків.

Оскілко почув на собі ніби удар грома. За що це? Боляче крутилось в його мозку.

Тут він зрозумів усе. Ворог перехитрив щирю нелукаву душу. Але, він, Оскілко, мусить спокутувати свою необачність,

їхати до Здолбунова, де йому загрожував арешт, а може і кара на смерть за якусь вигадану провину.

Усували небажану особу в спосіб, нечуваннй для революційних часів народньої влади. Оскільки довго вагався, як йому найкраще зробити в інтересах України: чи їхати до Петлюри, чи просто емігрувати поза вплив г. о. Петлюри. Врешті нарада з військовими товаришами розв'язала справу. Ухвалено було зробити повстання проти головного штабу дівої армії, але не проти Верховної Влади, не проти Директорії.

З фронту не брав Оскілко військ, він і не мав часу для того: усе сталося протягом де-кількох годин. Гарнізон м. Рівного в кількості до 10.000 душ, комендантська сотня і жандарми перейшли на бок Оскілка без найменшого пролиття крові.

Повідомлена по телеграфу 17. дивізія та інші військові частини привитали Оскілка. На другий день на військовій нараді представники частин з сльозами витали Оскілка: з ним перебули багато походів і тому вірили йому.

В Здолбунові в розпорядженні головного штабу було декілька сотень козаків, головнo Галичан; отже Оскілко мав аж надто досить сил, аби піти на Здолбунів і все розгромити.

Правда Петлюра з штабом міг одійти до Дубна, а то й до Бродів і туди стягнути війська, що може схотіли би лишитися при нім, але певно і те, що сили Оскілка були досить великі, аби рахувати на перемогу¹.

Але Оскілко, побачвши, що в Здолбунові купка козаків, не розуміючи в чому діло, готовилась до оборони і припускаючи цілком слушно, що г. о. Петлюрою розіслані накази де-яким частинам з фронту йти до Здолбунова на виручку, аби уникнути проливання братської крові і горожанської війни, уникнути ослаблення фронту через цю внутрішню війну — сам зліквідував повстання.

Історія скаже свій безсторонній суд в цій справі².

¹ Одної Тульської дивізії, відданої Оскілкові було досить, аби він міг, коли б того захотів, перемогти маленьку залoгу Петлюри в Здолбунові. Атже московські большевики зробили переворот і закріпилися силою латинських військ. Але Оскілко цього не зробив з патріотизму.

² Закиди де-кого, ніби повстання Оскілка організувала українська партія С.-С. — не відповідають дійсности, про що Центральний Комітет Партії не раз офіційно заявляв.

1. В момент перевороту 28. квітня 1919. р. в м. Рівному були присутні тільки 2 члени Центрального Комітету Партії С.-С., які саме в цей день разом з представниками інших опозиційних партій мали їзати до Станиславова в справі порозуміння з галицькими партіями: Радикальною і Трудовою для спільної акції.

2. Ніякої постанови Центрального Комітету Партії С.-С. в справі повстання 28. квітня не було, бо і не могло бути без порозуміння з Галицькою Владою і Галицькими Партіями.

3. В день перевороту 28. квітня про все це бюро партії в Рівному

Але сумно і боляче, що ті, які мусіли б йти разом до одної мети, стали проти себе як вороги.

Скільки аналогічних подій відбулося і відбувається на Україні!

Все це є причиною, що вся величезна сила і енергія народу, що хоче визволитись, йде на марне. Все це аж надто використовують наші національні вороги.

P. S.

Ті, що уміють добре руйнувати, будувати не можуть. Найсумнішу роль відіграв на Україні кабінет Мартоса-Мазепи.

Не минуло і місяця пробування сього кабінету міністрів у влади, як Волинський фронт розплився. Свідоме, ідейне українське старшинство стало масами покидати українську армію і переходити до Галицької армії, по часті розходитися на Україні.

Заведена в армії інспектура в ролі політично-шпигунської організації довершила розпад армії. Дисципліна стала упадати, армія — розсіпатись.

70.000 — на Волинська армія перестала існувати, бо не було уже серед неї тих, що її творили та були душою цієї армії.

Довелося Петлюрі зі своїм урядом тікати з недобитками своєї армії до Галичини під захист галицьких багнетів.

офіційно заявило представникам інших партій, Петлюрівському міністру Шрамченку, та инш.

4. В день перевороту багато прихильних до партії С.-С. військових частин, що стояли по-за Рівним, нічого не знали і про переворот почули значно пізніше.

5. На ст. Здолбуново охороняли Петлюру галицькі частини Коновальця, числом не більше одного полку, бо наддніпрянським частинам Петлюра мав підставу не вірити.

Безстороннім свідкам Рівенських подій було ясно, що було досить і половини тих військових сил, прихильних до партії С.-С., аби захопити владу не тільки в Рівному, але і раніш, напр. у Винниці і Жмеринці, а надто тоді, коли в початку квітня Петлюра приїхав до Рівного, одня зі своїм штабом, розгубивши усі свої війська в утечі своїй через Винницю, Жмеринку, Проскурів, Волочиск і Галичину.

Розгубивши війська зі своїм нездарним штабом (який в кожній иншій державі за аналогічний вчинок був би відданий під військовий суд) і втративши разом з тим майже усю територію України, г. о. Петлюра разом з тим втратив на Україні і популярність; впрочім популярність його а надто серед військових кол, була завжди негативною, як злого тенія України.

В той час для всіх все це було незапереченою істиною.

Але партії ходило не о захват, чи узурпацію влади, а про врятування України.

Ворог був дуже близько, аби можна було собі дозволити на розкіш переімени гіршої влади на краю без серйозного, докладного розміркування над сею справою pro і contra з погляду інтересів загально-національних, без уложення точного плану акції і своєчасного сконсолідування своїх сил.

Доля ще раз усміхнулась Україні: організована і карна стотисячна Галицька армія з волі свого диктатора Д-ра Петрушевича перейшла Збруч і завоювала велику територію аж під Київ.

Але ті, що зруйнували усі наддніпрянські армії, — з'уміли прогягом декількох місяців зруйнувати і карну Галицьку армію.

Сталася з конечности сумна подія угоди галицького генерала Тарнавського з російським генералом Денікіним.

Сталася утеча Петлюри і його уряду з Камянця-Подільського, передача Камянця-Подільського полякам і катастрофа в Проскурові 21. листопада 1919. р.

Зі своїми однодумцями і скарбами Петлюра переїхав до Варшави.

Тут сталося те, чого мало хто сподівався.

Соціяліст Петлюра, що ще не давно стояв за радянський стрій на Україні за „землю трудовому народу“ — робить спроби утворення правого реакційного кабінету міністрів, згоджується полишити земельну власність за польськими обшарниками на Україні, торгує українськими землями.

В першу чергу були віддані Польщі наші землі-мучениці: Холмщина, Підляшшя і Галичина — наш український Піємонт; ці землі були віддані Польщі навіть дешевше, як за „30 сребреників“.

Сталася угода Петлюри з поляками 2. грудня 1919. року.

Ця угода підписувалась Петлюрою і його однодумцями в той час, коли Український Національно-Державний Союз поставивсь рішуче негативно як до особи Петлюри, так і до проєктованого останнім нового уряду, в той час, як партії, що підтримували Петлюру, а власне У. П. С.-Д. і У. П. С.-Р., повернулись до його спиною, як до особи політично умершої.

(Див. статі в „Трудовій Громаді“.) Самий ход подій здемаскував фальшивих героїв.

Угода 2 грудня 1919 року боляче відбилась в серці українського громадянства по оба боки Збруча.

Але ця угода врешті решт принесла Соборній Україні велику користь уже тим, що цією угодою завдали собі політичну смерть ті особи і політичні українські групи, що довели українську справу до катастрофи.

До справи відбудування Української Держави стануть тепер уже інші люде.

15 .січня 1920. р.

Д-р Володимир Тимошевський.

Додаток.

Низченаведений документ, написаний в половині серпня 1919. р., ще далеко перед катастрофою 21. листопада 1919. р., яскраво характеризує відношення всього свідомого, державно-думаючого українського громадянства до уряду головного отамана Петлюри і його самого.

Записка

Головної Ради Національно-Державного Союзу до Головного Отамана Української Народньої Республіки.

Обміркувавши сучасне трагічне, а в недалекому майбутньому може і катастрофічне становище Української Держави, Головна Рада Національно-Державного Союзу зазначає, що це є наслідком:

1. Цілковитої відірваності його (головного отамана) не тільки від широкого громадянства, а й від цілого народу,

2. а це приводить до претенсії на диктатуру центральних комітетів партій соціалістів-революціонерів, та соціал-демократів, а в дійсності є одна лиш зневага до політично-здорового, та реально-мислячого громадянства.

3. Повний розвал місцевої цивільної влади і спроба большевицьких експериментів (трудові ради) над місцевим самоврядуванням, яке відіграло велику роль в відродженню української державности та набрало широкої популярности серед населення.

4. Тенденційна політика, що до повстанчого протибольшевицького руху по той бік фронту і яскрава тенденція виставити його в світлі українського большевизму, що перед державами всього світу цей протибольшевицький рух лиш компромітує і тим самим обезцінює ідею Української Держави.

5. Відсутність всякого контролю, що до марнотратства народніх грошей та відповідальности урядових осіб.

6. Відсутність якої б то не було системи в організації апарату по народньому господарству та самої організації справи постачання армії і запілля.

7. Ділетантська фінансова політика, яка веде лиш до обезцінення української валюти.

8. Руйнуюча земельна політика, яка виявилась в скасу-

ванню права власности на землю, цієї головної підвалини всього економічного добробуту Української Держави і народу.

9. Елементарна і далека від свого безпосереднього завдання справа інформації населення, яка є лиш агентом большевицької політики, а не політики, що справді буде Українську Державу, чим поглиблює недовіря народу до Найвищої Української влади та війська і своїми непослідовними та провокаційними інформаціями компромітує останню.

10. Елементарна, нетактовна та некоректна політика відносно Галичини, галицького народу та його війська й правительства, яка не дооцінюючи його, як реальну військову силу, лиш ображає його героїчне національно-державне почуття.

11. Ділатантське і короткозоре відношення до справи міжнародніх стосунків, яке дійсно дає повне право представникам інших держав дивитись на політику теперішнього Українського Уряду, як на большевицьку на підставі:

а) ясного і недвозначного окреслення цілком большевицької тактики, як в офіціозній, так і в офіціальній пресі, та через агенство У. Т. А.

б) Повної несталости і легковажности в міжнародніх зносинах, яка не дає ніяких гарантій що до здійснення інших обіцянок, що можуть даватися іншими державами світа у всіх галузях державного життя.

в) Ясного зазначення стремління не до громадянсько-парламентарного життя, а до так званої диктатури Центральних Комітетів С.-Р. та С.-Д. по шляху орієнтації на міжнародню світову революцію.

г) Тракткування Українського руху переважно як руху соціального, а не національного, яко гарантії, що до національно-державного самовизначення українського народу.

Всі ці вищезазначені факти свідчать, що сучасна політика теперішнього Українського Уряду є не тільки помилкова з боку відсутности в ній державного розуму, але і шкідлива, бо вона не сприяє відбудованню Української Держави лиш губить саму ідею української державности. Для того, щоб уникнути такої катастрофи, необхідна не персональна зміна тих або інших осіб уряду, але кардинальна зміна самої політики, як внутрішньої так і зовнішньої, а саме:

1. Зазначення ясного і недвозначного принципу демократичности і парламентаризму (Установчі Збори), який в ідеї своїй та на підставі п'ятичленної формули реального переведення в життя носить і трудовий принцип.

2. Повна консолідація від верху до низу всіх творчих, з'єднаних до праці сил.

3. Реальне вирішення земельного питання в формі ясного зазначення принципу трудової дрібної власности.

4. Упорядкування фінансів за допомогою земельної реформи та через відновлення монополії на цукор, горілку, тютюн, та інші продукти а також і через податки.

5. Упорядкування внутрішнього ладу і спокою через заведення працездатної, чесної і цим самим авторитетної централізованої влади на місцях та твердої дисципліни.

6. Упорядкування народнього господарства через повну підтримку місцевих самоврядувань.

7. Упорядкування справи продовольчого постачання через консолідацію всіх органів, їх повної персональної реорганізації по принципу їх працездатности, чесности та місцевого за ними контролю.

8. Упорядкування державного контролю в широкому розумінню цього слова для знищення державного марнотратства і переведення ревізії всіх державних видатків, особливо позабюджетових і таємних.

9. Реальне переведення тісного з'єднання з Галичиною на підставі повного контакту та згоди що до діяльності в справі боротьби з большевиками та утворення Української Держави.

10. Удосконалення міжнародної політики, на підставі якої інші держави світу бачили б не тільки рішучу боротьбу з большевиками, але справжній державний розум, та повні гарантії в тому, що правительство Української Народньої Республіки стоїть на сталій і непохитній противобольшевицькій платформі, широко демократичного парламентарного устрою та справжнього реального будовання Української Держави.

Коли дальша політика теперішнього Українського Правительства буде провадитися у вищезазначеному напрямку, то Головна Рада Національно-Державного Союзу передбачає остаточний крах самої ідеї Української Держави, бо теперішня антидержавна політика цю ідею компромітує не тільки перед іншими державами світа, але навіть і перед всім українським народом, і це все веде до повної ізоляції всіх творчих сил України, до повної анархії та руїни, за наслідки чого вся відповідальність перед історією і народом паде на Найвищий Уряд Української Народньої Республіки, який не спинив своєчасно цю руїну, а допустив на її поталу весь український нарід.

Увага: Як відомо, ця записка Українського Державно-Національного Союзу зосталась не тільки без skutku, але й без відповіді.